CULTURAL STALINISM IN ROMANIA

Adrian-Claudiu Stoica
Assoc. Prof., PhD., Politehnica University of Bucharest

Abstract. After the establishment of the communist regime in Romania, the entire intellectual activity was subordinated to the directives of the great Soviet ruler I.V. Stalin. Both art and culture were to acquire a class character and to highlight the advantages of the regime in relation to all of the regimes that the country had known before.The national specific of the Romanian culture was profoundly affected, with the emphasis on highlighting "socialist realism".

Keywords: stalinism, communism, totalitarianism, national culture, repression.

În implementarea modelului stalinist, ideologizarea culturii a constituit un obiectiv esențial, odată cu decapitarea elitelor burgheze urmărindu-se introducerea unui nou sistem de valori cu scopul de a distruge cultura națională. Regimul totalitar a avut în vedere crearea unui așa-numit „om nou”, după modelul „omului sovietic”, *homo sovieticus* român putînd fi creat numai după revalorizarea tradițiilor naționale și implementarea principiilor marxist-leniniste. S-a desfășurat o intensă campanie de rusificare, ce a presupus popularizarea realizărilor culturale și științifice sovietice în urma tipăririi a numeroase cărți rusești, prin intermediul editurii și librăriei „Cartea rusă”.

Totodată, în anul 1948, a fost constituit Institutul de limbă rusă „Maxim Gorki”, care a avut menirea de a pregăti mai multe mii de învățători și profesori, în vederea predării limbii ruse. În același an, aceasta a devenit limbă obligatorie, fiind studiată atît în învățămîntul primar și liceal cît și în facultăți. Același an fatidic 1948 a adus cu sine înființarea Muzeului Româno-Sovietic, creat cu scopul de a atesta vechimea relațiilor de prietenie dintre români și sovietici. Pentru evidențierea științei sovietice, cu un an înainte, a fost creat Institutul de Studii Româno-Sovietic. A urmat rescrierea istoriei naționale, odată cu apariția manualului de „Istoria României” al lui Mihail Roller, care accentua importanța slavilor în istoria României și lipsa de consistență a romanității. Intelectualii au fost obligați să întrerupă relațiile cu Occidentul[1].

Academia Română era desființată în iunie 1948, luîndu-i locul o nouă structură intitulată „Academia Republicii Populare Române”, alcătuită din activiști ai Partidului Muncitoresc Român. Majoritatea academicienilor demiși au fost ulterior arestați, o mare parte dintre ei sfîrșindu-și viața în închisori. Constantin I. Parhon, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, a devenit președintele de onoare al noii Academii și a semnat decretul prezidențial nr. 76, prin care era distrusă vechea structură. La articolul 1 al decretului se preciza că „Academia Română […] se transformă într-o instituție de stat”, iar la articolul 2 se arăta că aceasta „își va desfășura activitatea potrivit cu nevoile de întărire și dezvoltare a RPR”[2].

A fost instrumentată represiunea împotriva literaturii, numeroși scriitori ajungînd în închisori, în timp ce din librării și biblioteci au fost eliminate titlurile neagreate de regim, fiind vizate peste 8.000. Nu s-a mai putut publica nimic fără acordarea unui aviz oficial, fiind combătute atît tradițiile naționale cît și cele europene, caracterului național al culturii luîndu-i

[1]Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *Regimul comunist în România: (decembrie 1947-decembrie 1989)*, Iași, Institutul European, 2003, p. 40.
[2]Romulus Rusan, *Memoriaul victimelor comunismului și al rezistenței*, Fundația Academia Civică, Centrul Internațional de Studii Asupra Comunismului, Muzeul Sighet, 1993-2014, p. 24.

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)

locul „realismul socialist”. Un număr mare de oameni de litere nu au mai avut voie să publice sau au ajuns în închisori, cu deosebire între anii 1945-1965, perioadă în care a avut loc un veritabil „genocid cultural”[3].

Lucian Blaga sau Vasile Voiculescu au cunoscut persecuțiile noului regim, însă, mulți dintre intelectuali au fost obligați să colaboreze, într-un fel sau altul cu regimul comunist instaurat. În acest sens, exemple notabile au fost scriitorul Mihail Sadoveanu, medicul Constantin I. Parhon evocat mai sus, muzicianul George Enescu sau criticul literar și prozatorul George Călinescu; ulterior, lor li s-au alăturat Marin Preda, Tudor Arghezi sau Adrian Păunescu. Tudor Arghezi s-a remarcat prin faptul că le-a adresat ode atît lui Carol al II-lea cît și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Deși în 1948 acesta reprezenta o voce neagreată de regim, în următorii ani situația s-a schimbat radical[4].

Reprezentanți de seamă ai științei, artei și culturii românești au fost arestați și au murit în detenție: Gheorghe Brătianu, I. Lupaș, A. Golopenția, Mircea Vulcănescu. Constantin C. Giurescu, Ion Petrovici și Nichifor Crainic au petrecut mai mulți ani în închisoare, iar Constantin Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți sau Lucian Blaga au fost marginalizați[5].

Învățământul mediu și superior au fost reorganizate în conformitate cu modelul sovietic și numeroși profesori au fost înlăturați sau arestați. Cenzura a reînceput să funcționeze din anul 1946, o serie de cărți și autori fiind interzișii odată cu includerea într-un *index* intitulat „Publicații interzise”. Mai mult de zece ani, istorici de marcă precum Nicolae Iorga sau Vasile Pârvan nu au mai putut fi studiați. În aceeași categorie a oamenilor de litere interzișii au fost incluși Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Petre Ispirescu, George Coșbuc, Mihail Kogălniceanu[6].

În acest context a luat naștere, în 1950, Școala de literatură „Mihai Eminescu”, pentru a forma poeți, prozatori, dramaturgi sau critici literari, în conformitate cu noua ideologie[7]. Rolul acestei școli de literatură era acela de a surprinde realizările partidului pe drumul către implementarea comunismului. De altfel, în urma legilor din august 1948, Școala și Biserica se aflau în subordinea acestuia.

Dintre marii oameni de litere, Tudor Arghezi și Lucian Blaga erau trecuți la index, iar Mihail Sadoveanu se alăturase comuniștilor. Prin urmare, Școala de literatură era însărcinată să pregătească scriitori cu un bagaj ideologic superior celor formați în vremea regimului burghezo-moșieresc. Tinerii care aveau să urmeze această școală, gîndită după modelul facultăților muncitorești sovietice, trebuiau să dețină, în primul rînd, o origine sănătoasă și, în plan secund, puțin talent literar[8].

La Școala de literatură „Mihai Eminescu” au predat Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu, Paul Georgescu sau Mihai Gafița. Însă, dincolo de demersul urmărit, unii dintre cursanții școlii au devenit condeie de marcă ale culturii române: îi evocăm pe poeții Nicolae Labiș și Gheorghe Tomozei, pe scriitorii Radu Cosașu și Ștefan Bănulescu, pe ziarista Tița Chiper sau pe dramaturgul Ion Băieșu, pentru a evoca doar cîteva nume[9]. Școala de literatură a rămas la stadiul unui experiment derulat între anii 1950-1955, după care aceasta a fost preluată, printr-o decizie politică, de Facultatea de Litere-Filozofie din cadrul Universității din București. În ciuda strădaniilor regimului, școala nu a produs mai multe genii decît i-au călcat pragul de la început, confirmîndu-se ceea ce era de la sine înțeles și ceea ce, de altfel, nici un regim nu

[3]*Ibidem*, p. 26.
[4]Adrian Cioroianu, *Cea mai frumoasă poveste: câteva adevăruri simple despre Istoria românilor*, București, Curtea Veche Publishing, 2013, p. 181.
[5]Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *op. cit.*, p. 41.
[6]*Ibidem.*
[7]*Idem, Cea mai frumoasă poveste, vol. 2: Nu putem evada din istoria noastră*, București, Curtea Veche Publishing, 2016, p. 97.
[8]*Ibidem*, p. 98.
[9]*Ibidem*, p. 99.

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)

poate realiza: să creeze aceste genii. În schimb, a contribuit la formarea unor intelectuali autentici, care au avut de cîștigat de pe urma lecturilor intense și a discuțiilor fructuoase care aveau loc în dese rînduri între cursanți[10].

Între 1948-1958, guvernanții au avut abordări diferite în relația cu elitele profesionale. O societate era înlocuită cu alta, mult diferită, iar unele categorii socioprofesionale au fost eradicate. Ca în orice regim totalitar, liderii politici considerau că dețin adevărul absolut. În consecință, intelectualitatea nu mai era necesară. Aceasta trebuia decimată nu numai din considerente ideologice: odată înlăturate elitele politice și economice, intelectualii rămîneau principalii contestatari ai regimului. Intelectualitatea era creatoare de valori, fapt de neacceptat în cadrul unui regim care își formulase propriile valori prin intermediul ideologiei oficiale[11].

După cum am văzut, au fost vizate, mai întîi, instituțiile care susțineau viața intelectuală. Academia Română a fost reorganizată, pierzîndu-și autonomia în raport cu statul; autonomia universitară a dispărut și ea, mulți profesori din învățămîntul superior fiind eliminați din sistem. După model sovietic, programele școlare au fost politizate iar limba rusă a devenit obligatorie în întreg sistemul de învățămînt. Un număr covîrșitor de intelectuali (cîteva zeci de mii), de la scriitori și profesori universitari la ingineri și economiști, au fost concediați, anchetați sau arestați[12].

Se urmărea eliminarea vechii elite profesionale și crearea unei noi elite care să provină din cadrul muncitorilor și țăranilor. Tinerii aveau acces în învățămînt în funcție de criteriile de clasă, cei cu origine „burgheză" neavînd acces în învățămîntul superior. În perioada 1948-1951 s-a constatat că fără elitele profesionale tehnice era dificil de construit societatea socialistă, și, ca urmare, s-a urmărit cooptarea lor[13]. Față de intelectualitatea umanistă atitudinea a fost diferită, dincolo de lipsa ei de utilitate practică, aceasta fiind considerată un obstacol în implementarea noii ideologii. În ceea ce o privește, represiunea a fost deosebit de virulentă.

Moartea lui I.V. Stalin, în anul 1953, a provocat transformări și în România, procesul fiind numit „destalinizare". Cu un an înainte, erau deja înlăturați din partid staliniștii „moscoviți", Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, aceștia fiind acuzați de „devieri de dreapta", dar măsura nu transforma caracterul regimului de la București, el rămînînd, în continuare, unul stalinist. În cadrul celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al U.R.S.S. din februarie 1956, noul lider sovietic Nikita Hrusciov a expus un „raport secret", prin care denunța abuzurile predecesorului său Stalin, propunînd elaborarea unei noi direcții, doctrina existenței pașnice, care se dorea a avea un caracter mai „liberal". Această inițiativă nu s-a bucurat de susținere în România - spre deosebire de situația din alte state ale blocului comunist precum Polonia, Cehoslovacia sau Bulgaria -, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirmînd că destalinizarea debutase în România încă din anul 1952. Dincolo de acest fapt, liderii de la București nu au ezitat să susțină Moscova în vederea reprimării revoltei maghiare din anul 1956. Această intervenție arăta lipsa de consistență a noii linii de conduită sovietică: coexistența pașnică urma să fie menținută prin forța armată. În decembrie 1956, conducătorii comuniști din România anunță că vor aborda într-o manieră proprie edificarea societății comuniste, păstrînd, totodată, raporturi pașnice cu Moscova. Integrîndu-se în cadrul coexistenței pașnice, noua linie abordată de liderii de la București nu a întîlnit opoziția Moscovei care, printr-un gest de încredere, a retras, în 1956, Armata Roșie din România[14].

[10]*Ibidem*, p. 100.
[11]Stelian, Tănase, *Elite și societate: guvernarea Gheorghiu-Dej: 1948-1965*, București, Humanitas, 2013, p. 164.
[12]*Ibidem*, p. 165.
[13]*Ibidem*, p. 166.
[14]Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *op. cit.*, pp. 44-45.

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)

Autonomia față de Moscova s-a manifestat, mai ales, prin interesul arătat stabilirii unor relații comerciale cu unele state occidentale. Începînd cu anul 1958, imaginea regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a îmbunătățit pe plan internațional. În plan intern a avut loc „relaxarea regimului polițienesc", din 1962 numeroși deținuți politici fiind eliberați, fără însă a scădea presiunea exercitată de Securitate, care nu îngăduia nici un fel de manifestare de opoziție anticomunistă. Au fost combătute sovietismul, internaționalismul și slavismul, fiind tot mai mult invocate „patria" și „patriotismul". Această politică și-a găsit o legitimare formală prin *Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, elaborată în 1964. Distanțarea de Moscova s-a consolidat după înlăturarea de la putere a lui Hrusciov, la 14 octombrie 1964. Procesul de destalinizare nu a implicat și economia românească, continuînd atît industrializarea cît și colectivizarea, liberalizarea economică, atît de necesară României, nefiind pusă în discuție. În ciuda faptului că s-a înregistrat o distanțare în raporturile cu Moscova și o reorientare, din punct de vedere comercial, către țările din Europa de Vest, eradicarea culturii și a elitelor intelectuale nu a fost stopată[15].

Totuși, influența rusă în cultura românească a scăzut mult în intensitate, valorile tradiționale fiind revitalizate, fapt care a condus la atragerea sprijinului unui segment important al populației care manifesta, în continuare, o atitudine antirusă. A urmat o campanie de derusificare, aceasta constînd în închiderea tuturor institutelor rusești constituite între 1946-1948; limba rusă a încetat să mai fie disciplină obligatorie în școli iar numele rusești de străzi și instituții au fost înlăturate. A crescut interesul pentru valorizarea culturii naționale. În acest context a fost reînființat Institutul de Studii Sud-Est Europene, unde și-au desfășurat activitatea cercetători de marcă, Academia Română și-a deschis porțile pentru oameni de cultură anterior marginalizați iar viziunea asupra cercetării istorice s-a modificat. În intervalul 1960-1965, operele istorice s-au remarcat prin antislavism, repunerea în valoare a originii latine, lucrările marilor istorici Vasile Pârvan, A.D. Xenopol și Nicolae Iorga nemaifiind interzise[16].

În perioada 1965-1968, Nicolae Ceaușescu a desfășurat o politică de distanțare de Moscova, continuînd linia deschisă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a dus la creșterea prestigiului liderului comunist. Destinderea internă și condamnarea invaziei Cehoslovaciei au determinat cîștigarea de către regim a adeziunii unor intelectuali precum Alexandru Ivasiuc sau Paul Goma, care s-au înscris în Partidul Comunist Român[17].

După anul 1968, liderul de la București a renunțat la continuarea procesului de liberalizare, îngrijorat de faptul că Moscova ar putea interveni dacă ar considera că destinderea depășea limitele „acceptabile"[18].

În 1971, Nicolae Ceaușescu a întreprins o vizită în China și Coreea de Nord, rămînînd profund impresionat de „revoluția culturală" aflată în desfășurare în cele două țări. A adus cu sine acest model și în România, fascinat de marile spectacole, dedicate lui Mao și Kim Ir Sen, care glorificau cultul personalității. La 6 iulie 1971, el și-a prezentat propunerile în cadrul unei ședințe a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., prin cele 17 propuneri, cunoscute sub titulatura de „tezele din iulie", declanșînd așa-numita „minirevoluție culturală". Aceste propuneri reprezentau, în teorie, expresia „umanismului socialist", dar au constituit, de fapt, o reîntoarcere la „realismul socialist" și cenzurarea operelor literare care nu se ridicau la nivelul ideologic solicitat de partid[19].

[15] *Ibidem*, pp. 46-47.
[16] *Ibidem*, p. 48.
[17] Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic Gold, 2008, p. 503.
[18] *Ibidem*, p. 504.
[19] Denis Deletant, *România sub regimul comunist*, București, Fundația Academia Civică, 1997, pp. 142-143.

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)

Am fi tentați să credem că, în mod exclusiv, doar aceste vizite au condus la adoptarea unei noi orientări, însă nu trebuie ignorat factorul moscovit. Henry Kissinger a arătat în memoriile sale că Bucureștiul a fost supus unor puternice presiuni diplomatice în vara anului 1971. După întoarcerea din China și Coreea de Nord, Ceaușescu a realizat (pe 24 iunie), o escală la Moscova, cu această ocazie autoritățile sovietice exprimîndu-și nemulțumirea față de politica desfășurată de autoritățile de la București, care i-au sugerat chiar că o intervenție în România, după modelul intervenției în Cehoslovacia, nu era exclusă. Pe de altă parte, Ceaușescu dorea să inițieze o nouă cale de implementare a socialismului, diferită de cea sovietică, deși „doctrina Brejnev" interzicea, din această perspectivă, orice formă de inovație. Ca urmare, liderul comunist a găsit în China și Coreea de Nord o „variantă a modelului sovietic", întemeiată pe dictatură, cultul liderului și supralicitarea ideologiei[20].

Intelectualii s-au arătat surprinși de aceste propuneri, unii membri ai Uniunii Scriitorilor neezitînd să critice puterea, iar revista „România literară", prin reprezentanții săi, scriitori iluștri, s-a opus curentului ideologic promovat de autorități. Aceștia erau criticați în publicațiile fidele regimului, precum „Săptămîna" sau „Luceafărul", fiind acuzați de „trădare" sau „vînzare de țară"[21].

Pe măsură ce cultul personalității liderului se consolida, consecințele asupra culturii au fost dramatice: bugetul alocat acesteia s-a restrîns iar presiunea ideologică s-a intensificat. Scrierea istoriei a devenit apanajul noilor intelectuali care activau la Academia „Ștefan Gheorghiu" și în cadrul Institutului de Istorie al Partidului. Au fost desființate instituții care se remarcaseră printr-o activitate remarcabilă: Institutul de Matematică (1975); Comisia Monumentelor Istorice (1977); Institutul de Pedagogie (1982). Noua lege a educației din anul 1978 vitregea disciplinele teoretice și socioumane, în urma implementării principiului „integrării învățămîntului cu producția"[22].

Din anul 1974 epurarea a devenit o practică frecventă în învățămînt, în timp ce meritocrația a fost depășită în importanță de criteriul politic. Literatura a reușit să se sustragă, într-o oarecare măsură, controlului politic, protocroniștii (scriitori fideli regimului) fiind secondați de un grup de scriitori opoziționiști. S-au înmulțit cererile de desființare a Uniunii Scriitorilor, instituție căreia i s-a interzis, din 1981, să desfășoare conferințe naționale[23].

În 1980, 22 de scriitori au reclamat faptul că Uniunea Scriitorilor constituia o structură anticomunistă, fapt care a condus la adîncirea cenzurii. În cadrul Congresului Uniunii Scriitorilor din iulie 1981, președinte al instituției a devenit Dumitru Radu Popescu – ca urmare a intervenției lui Constantin Dăscălescu, secretarul organizatoric al Comitetului Central al P.C.R. -, acest fapt echivalînd cu eliminarea ultimei opoziții la nivel instituțional. După lansarea „Tezelor de la Mangalia" din 1983, minirevoluția culturală ajungea la un punct de la care nu se mai putea reveni.

O serie de evenimente internaționale și unele măsuri interne au reactivat fenomenul de disidență. Prin Acordul de la Helsinki din 1975, statele semnatare se angajează să acorde o importanță sporită problematicii respectării drepturilor omului. De respectarea sa urmau să depindă caracterul relațiilor comerciale și acordarea de credite. În 1985, Mihail Gorbaciov a preluat puterea în U.R.S.S., deschizînd perioada de destindere materializată prin implementarea a două principii în conducerea statului: „Glasnost" (Transparență) și „Perestroika" (Restructurare). Noul lider sovietic a sosit la București în anul 1987, pentru a lansa un semnal care indca faptul că se așteapta la un curs asemănător și în România.

Măsurile luate pe plan intern de regimul comunist de la București – respectiv punerea în practică a unor planuri de demolare și a unei noi amenajări urbane - au amplificat tensiunea în

[20]Constantiniu, Florin, *op. cit.*, p. 505.
[21]Denis Deletant, *op. cit.*, p. 144.
[22]Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *op. cit.*, pp. 62-63.
[23]*Ibidem.*

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)

cadrul populației. A fost ridicată Casa Poporului, noul palat prezidențial, care a presupus cheltuieli megalomanice, în condițiile în care penuria populației s-a amplificat. A fost declanșată reconstrucția arhitecturală a Bucureștiului, care a dus la demolarea unui număr mare de clădiri istorice precum Biserica Enei (ridicată în anul 1714) sau Mănăstirea Văcărești (construcție datînd din secolul al XVIII-lea). Mai mult, regimul a trecut la așa-numita sistematizare a satelor, prin intermediul căreia se dorea o apropiere a satelor de mediul urban, care a stîrnit nemulțumirea populației rurale ce nu agrea să fie strămutată cu forța la oraș și reacții de dezaprobare pe plan internațional[24].

În acest context, subliniem disidența unor intelectuali, nemulțumiți de „reforma" sistemului comunist despre care Nicolae Ceaușescu afirma că în România se încheiase cu succes încă înainte de a fi declanșată, în anul 1987, în Rusia. Paul Goma a semnalat nerespectarea drepturilor omului, prin adresarea unor scrisori deschise lui Nicolae Ceaușescu și liderilor europeni întruniți în cadrul conferinței de la Belgrad din 1977. Ca urmare, în aprilie 1977 a fost arestat, apoi, după puțin timp eliberat, ca urmare a presiunilor internaționale, fiind nevoit să plece în exil în Franța. În aprilie 1989, prin intermediul a două scrisori deschise, Doina Cornea acuza persecutarea unor intelectuali români[25].

Prăbușirea regimului Nicolae Ceaușescu găsea lumea culturală românească împărțită între aceia care au decis să realizeze compromisuri (cei mai mulți) și o minoritate de disidenți pe tărîm cultural, ce și-au asumat riscuri și au avut de suferit datorită acestei poziționări.

BIBLIOGRAPHY

Barcan, Doina, Bogdan Sterpu, *Regimul comunist în România: (decembrie 1947-decembrie 1989)*, Iași, Institutul European, 2003.
Boia, Lucian, *De ce este România altfel?*, ediția a II-a adăugită, București, Humanitas, 2013.
Idem, *România, țară de frontieră a Europei*, București, Humanitas, 2016.
Cioroianu, Adrian, *Cea mai frumoasă poveste: cîteva adevăruri simple despre Istoria românilor*, București, Curtea Veche Publishing, 2013.
Idem, *Cea mai frumoasă poveste, vol. 2: Nu putem evada din istoria noastră*, București, Curtea Veche Publishing, 2016.
Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic Gold, 2008.
Deletant, Denis, *România sub regimul comunist*, București, Fundația Academia Civică, 1997.
Murgescu, Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Polirom, 2010.
Onișoru, Gheorghe, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, București, Fundația Academia Civică, 1998.
Rusan, Romulus, *Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței*, Fundația Academia Civică, Centrul Internațional de Studii Asupra Comunismului, Muzeul Sighet, 1993-2014.
Tănase, Stelian, *Elite și societate: guvernarea Gheorghiu-Dej: 1948-1965*, București, Humanitas, 2013.
Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Polirom, 2005.

[24] *Ibidem*, p. 64.
[25] *Ibidem*, p. 65.

BDD-A27901 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:51 UTC)